

SISTEM PREVENCIJE NASILJA I ZAŠTITE NOVINARA

Izveštaj o medijima koji izveštavaju u Sandžaku

1

ANEM i Centar za razvoj lokalnih medija

Autori:
Jana Jacić
Marko Tadić

Beograd – Požarevac – Sandžak, septembar 2025.

Uvod

Sandžak, regija na jugozapadu Srbije, decenijama je mesto ukrštanja različitih identiteta, interesa i političkih ambicija. Lokalni mediji često su prva linija informisanja građana – ali i prve mete pritisaka.

Za razliku od ostatka Srbije, gde dominira uticaj jedne partije, ovde se vlast deli između više bošnjačkih političkih stranaka, uz obavezno prisustvo srpskih koalicionih partnera. Ta ravnoteža snaga otvara prostor za pluralizam, ali istovremeno stvara dodatne izazove za novinare, koji se često nalaze između suprotstavljenih političkih i ekonomskih interesa.

Uprkos ograničenim resursima i rastućim pritiscima, nekoliko redakcija u Sandžaku istrajava na profesionalnom i nezavisnom izveštavanju. Njihov značaj nadilazi lokalne okvire: u sredini gde je svaka vest deo šire političke igre, upravo oni čuvaju osnovnu pretpostavku novinarstva – pravo građana na tačnu i pravovremenu informaciju.

Ovaj izveštaj nastao je na osnovu intervjua sa novinarima i novinarkama iz Novog Pazara i Prijepolja: Enesom Radetincem (portal A1), Ishakom Slezovićem (Radio Sto Plus), Medinom Halilovićem (S News), Milevom Malešić (TV Forum) i Mirelom Fazlić (foruminfo.rs). Cilj ovog izveštaja je da prikaže stanje bezbednosti novinara, reakcije institucija, iskustva sa političkim pritiscima i tužbama, kao i izazove u pristupu informacijama i medijskom okruženju u ovim lokalnim sredinama.

Ugrožavanje bezbednosti novinara

Prema podacima Nezavisnog udruženja novinara Srbije (NUNS), u avgustu 2025. zabeležen je rekordan broj incidenata usmerenih protiv novinara u jednom mesecu od početka godine – 46. Samo u ovom mesecu dogodilo se 25 fizičkih napada, među kojima je 14 napada od strane policijskih službenika, 13 pretnji po život i fizičku bezbednost novinara, 6 pretnji medijskim kućama i 2 napada na medije i organizacije. Istovremeno, Reporteri bez granica objavili su da je u periodu između 1. jula i 25. avgusta zabeleženo 34 fizička napada na novinare u Srbiji, što je više nego ukupan broj fizičkih napada na godišnjem nivou u poslednjih pola decenije.

Prosek ocena koje su naši sagovornici dali prilikom ocenjivanja bezbednosti novinara u ovom regionu jeste 3 od maksimalnih 5.

Sagovornici iz Novog Pazara i Prijepolja ukazuju da je fizičkih napada poslednjih godina manje nego ranije, ali da su pretnje, targetiranje i onlajn uznemiravanje stalni.

Svedočenja iz redakcije Radio Sto Plus ukazuju na приметну promenu prirode pritisaka u poslednjih nekoliko godina: od direktnih napada i sabotaze infrastrukture, preko perioda institucionalnog ignorisanja, do recentnog talasa tužbi i finansijskog iscrpljivanja.

Kao kratka „tipologija“ rizika, u iskazima se ponavljaju: onlajn pretnje, poruke „preko posrednika“, javna etiketiranja i incidenti na događajima.

Bili smo meta kolege i ja i generalno to se dobija i neposredno, u manjim sredinama vam to poručuju na ulici, u restoranu, čak i preko posrednika, preko članova porodice ili prijatelja. To su stvari koje recimo ne možete da dokažete na sudu ili ako bi hteli da uzmete te ljude kao svedoke onda ih izlažete neprijatnostima, navodi Medin Halilović.

Jednom prilikom, kada je bila emisija sa predstavnikom Islamske zajednice u Srbiji, u komentarima je neko ostavio poruku da ovakve medije treba sve pobiti. a drugi je bio bukvalno proganjanje. Kada smo supruga i ja bili u Rimu, sa crnogorskog broja je stigao poziv u 5 sati ujutru, gde mi je taj neko rekao da me treba prebiti i ubiti, onda sam ja to prijavio Nezavisnom udruženju novinara Srbije, oni su podneli prijavu u moje ime, ali je to trajalo danima pošto je čovek nabavio moj broj telefona, kaže Enes Radetinac.

U Prijepolju, novinarke svedoče o drskom ophođenju i targetiranju koje se, iz političkog konteksta, prelijeva u svakodnevnu komunikaciju. Incidenti legitimisanja i neprijatnosti tokom javnih okupljanja dodatno su im otežavali rad na terenu.

Ja sam bila na tom protestu i šetala kao građanka i u jednom trenutku je došlo

pojačanje policije, naredili da se sklonimo na trotoare i počeli da nas legitimišu. Ja sam naravno kao pošla prema torbi da uzmem svoje dokumente, a drugi građanin pored mene je rekao, ona je novinarka, ona je novinarka. On je bio drzak, rekao, ne zanima me, ko je, šta je, dajte legitimaciju... Što se tiče bezbednosti, možda se najviše preslikava kada su lokalni političari drski prema novinarima, odnosno najčešće prema novinarkama. Onda i drugi prihvataju taj narativ. Novinarke iz televizije Forum, političari na konferencijama, kad im postavljaju pitanje, oni kažu opet ove iz Foruma. Opet one nešto pitaju... Da ne pojašnjavam dalje, svedoči Mileva Malešić.

Prije četiri godine jedan kolega novinar, Edin Hamidović, u Sjenici je ubijen, a da počinio još uvijek nisu procesirani, dakle traje sudski proces, a glavni počinitelj, ubica nije je u bjekstvu, navodno ne mogu da ga lociraju. Tako da iz tog razloga ću ocijeniti jedinicom, da ne postoji drugih razloga, samo iz tog razloga mora biti najmanja ocjena, zaključuje Salahudin Fetić.

(Ne)postupanje institucija

Iskustva naših sagovornika sa policijom, tužilaštvom i sudovima variraju između brzih reakcija u pojedinačnim slučajevima i potpunog izostanka postupanja. Prisutna je neujednačenost — od promptne identifikacije osumnjičenog do odbacivanja prijave bez obrazloženja.

4

Policija je brzo reagovala u smislu da je vrlo brzo pronašla osobu koja mi je pretila, ali suština je, po mom mišljenju, da tužilaštvo nije reagovalo kako treba, zato što me je tužilaštvo zvalo tek kada sam ja pristao da ne tužim osobu, s obzirom da me mnogo ljudi zvalo za tu osobu koja mi je pretila, u smislu da mu je majka bolesna od raka, njegov otac je dolazio da se izvinjava, da nudi sve što treba, samo da to nije bilo upućeno meni, nego je on hteo nekom bivšem šuraku da namesti, šta već ide kako ide... Tako da sam ja posle svih tih pritisaka, nažalost ili na sreću, ipak pristao da to se nekako sredi. E tek tad me je tužilaštvo zvalo da ja potpišem, da ja pristajem da ta osoba uplati neki iznos za humanitarne svrhe i na tome se završilo, navodi Enes Radetinac.

Svedočenja ukazuju i na obrazac u kojem se prijave odbacuju ili ostaju bez epiloga, naročito kada je reč o onlajn pretnjama.

Ja sam više slučajeva prijavljivao, svi ti slučajevi su bili odbačeni. Ne računajući onaj gde sam imao fizički direktan napad na ulici, recimo, dogodio se još 2008. godine, to je nezabeleženo recimo da imate sudski postupak u kom se tužilac ne pojavi na ročištu, a postupajući sudija konstatuje da je održano ročište, to je nezamislivo. I u tom slučaju je okrivljeni oslobođen optužbe, koji je pretio čak i vatrenim oružjem... Ja ne znam da postoji

slučaj da je ovde tužilaštvo protiv nekoga pokrenulo postupak, a sud doneo pravosnažnu presudu zbog napada na novinare. Takav slučaj u Novom Pazaru ne postoji. Dok s druge strane imamo znatno visok procenat napada na novinare. Sama ta statistika pokazuje realnu sliku bezbednosti i uopšte koliko je teško izveštavati iz ove sredine i baviti se novinarstvom, smatra Medin Halilović.

U pojedinim slučajevima redakcije dobijaju prvostepene presude koje potvrđuju da su bile mete pritisaka. Međutim, na apelaciji se presude preokreću, uz obrazloženja koja legitimizuju ponašanje funkcionera zbog funkcije koju obavljaju.

Imali smo i svojevremeno upad u redakciju od predsednika opštine sa pretnjama da će prebiti, da će određene kolege "pojesti mrak" i tako to. onda smo se konsultovali sa udruženjima, sa advokatima, podneli tužbu, prvostepena je bila u našu korist, međutim na apelaciji je odbijena, on je oslobođen, čak je obrazloženje bilo da on je nastupao kao predsednik opštine i branio funkciju predsednika opštine, zato se tako ponašao, navodi Mileva Malešić.

Strategije zaštite i obuke za bezbednost novinara

Redakcije lokalnih medija u Sandžaku oslanjaju se pre svega na nepisana pravila i internu koordinaciju. Formalni protokoli postoje retko, najčešće su nastali u okviru projekata i ne primenjuju se dosledno. U praksi, novinari kombinuju oprez na terenu, minimalnu zaštitnu opremu i dokumentovanje incidenata, a kao najveći deficit izdvajaju sistemsku obuku — posebno za rad u masi i digitalnu bezbednost.

Kada je reč o internim procedurama, praksa koja se pojavljuje kod svih redakcija naših sagovornika jeste da se nakon incidenta brzo obaveste odgovorna osoba i upravljačko telo, uz kratak zapis o događaju.

Dokument nemamo ali imamo praksu — da se o događaju obavesti urednik, predsednica Upravnog odbora i redakcija a onda to analiziramo, ispričamo i tek onda preduzimamo korake, navodi Mileva Malešić.

Naši sagovornici izdvajaju digitalnu bezbednost kao izuzetno važnu temu o kojoj u lokalnim redakcijama neretko ne postoji dovoljno resursa.

Zbog etiketa i uvreda — često i nacionalnih — uveli smo strožu moderaciju komentara. Imamo i pisani dokument nastao projektно... ali iskreno, ne poštuje se uvek dosledno, jer resursa nema dovoljno, kaže Mirela Fazlić.

Iskustvo hakovanja YouTube kanala TV Foruma dodatno je pojačalo svest o procedurama pristupa

nalozima, dvofaktorskoj autentifikaciji i redovnim bekapima — uz procenu da su potrebne ciljane obuke i periodične provere.

U odnosu na institucije, deo redakcija drži tzv. „otvorene linije“ sa policijom i tužilaštvom za svaki slučaj, ali u operativnom smislu računa pre svega na deeskalaciju na terenu i precizno dokumentovanje. Uobičajeni set koraka uključuje čuvanje poruka, beleženje poziva, čuvanje fotografija i snimaka, uz procenu kada je bezbednije odložiti objavu i materijal privremeno tretirati kao dokaz.

Saradnja sa novinarskim udruženjima i organizacijama

Naši sagovornici usaglašeni su po pitanju saradnje sa udruženjima i organizacijama – ta saradnja je uglavnom ad hoc, najčešće kada dođe do incidenta (pretnje, hakerski napadi) ili kada je potrebno formalno podnošenje prijave. Podrška se posebno ističe u digitalnim incidentima i u slučajevima kada je važno da se o pretnjama alarmira i obavesti šira javnost.

Kada dođe do pretnji ili digitalnih incidenata, saradnja je pre svega operativna: prijave, savetovanje i tehnička pomoć). U izjavama se spominju NUNS, NDNV i SHARE fondacija.

6

Dostupnost informacija

Sagovornici opisuju pristup informacijama kao spor, selektivan i često formalan do nivoa obesmišljavanja aktuelnosti: umesto brzih odgovora, institucije traže pisane zahteve i koriste krajnje rokove; Poverenik za informacije od javnog značaja se navodi kao važan mehanizam, ali ne i garancija ishoda. U praksi, novinari se oslanjaju na lokalnu mrežu izvora, dok zvanične izjave izostaju naročito kada tema „proziva“ odgovorne.

Dolazimo do informacija na razne načine - mi se i dalje pridržavamo osnovnog novinarskog alata, a to je da uvek čuvamo i tražimo svoje izvore na raznim mestima, od portira do direktora, da li su to insajderi, da li su to naši prijatelji, poznanici, komšije, uglavnom ti izvori su nam najvažniji. Oni nam govore te važne stvari - šta se dešava u komunalnom preduzeću, u sudu, policiji, bolnici... Što se tiče formalnog postupanja, na kojeg su nas primorali poslednjih godina, znate, nekada je bilo nezamislivo da vi zovete, ne znam, predsednika opštine i tražite da vam on daje izjavu, i onda vam tamo njegova sekretarica kaže, pa napišite jedan zahtev, pa će predsednik za 15 dana da vam odgovori. Za mesec dana da vam odgovori. Meni sutra ništa ne znači. To je danas. I to je sa pozicije zvaničnika i predstavnika vlasti vrlo nekorektan odnos prema medijima. S druge strane, mi se žale kako

novinari jednostrano pišu. Pa ja moram da pišem jednostrano, kad vi niste gospodo dali izjavu. U poslednje vreme nama se učestalo dešava da neće da odgovore, pogotovo ako je neka priča koja se tiče njihove odgovornosti, gde će njih da „prozove“ ta priča, onda oni u čak 80% slučajeva izbegavaju da daju izjave, da odgovaraju na naša usmena pitanja, već traže strogo da se mi to nešto njima pismeno obraćamo, navodi Medin Halilović.

Meni je skoro na neki moj zahtev odgovoreno tako da sam upućivana na portal javnih nabavki, iako sam ja tamo svakodnevno, znam kako se, gde i šta objavljuje, i na moju konstataciju da ta informacija tamo ne postoji, da želim dopunu te informacije, opet su me uputili, vrlo ignorantski, na portal javnih nabavki i tu sam ja počela da pišem žalbu povereniku, kaže Mirela Fazlić.

Politički pritisci

U razgovorima sa predstavnicima lokalnih medija u Sandžaku, sagovornici svedoče o političkim pritiscima koji se javljaju u više formi - od javnog targetiranja i uskraćivanja pristupa događajima, preko „suptilnih poruka“ i poziva da se „spusti lopta“, do finansijskog iznurivanja (povlačenje oglašivača, rezultati konkursa, inspekcije). U Sandžaku, gde je konstrukcija vladajuće koalicije specifična u odnosu na ostatak Srbije, pritisci često dolaze iz više pravaca odjednom, tako da verbalni obračuni prelaze u ekonomske i administrativne mehanizme.

7

Mi smo oduvek bili pod tom vrstom pritiska. Recimo meni se dešavalo da Zukorlić, pokojni sada, na skupu gde je masa ljudi, okrene prst prema meni i kaže „a Vi...“ itd., onda svi traže kome on to pretili, a zatvoren je prostor i ja ne mogu da izađem... Ili recimo vidi da sam ja stavio snimač na govornicu, i onda kao mahinalno ga rukom udari, obori i on se razbije u paramparčad. To su te stvari koje su se dešavale, ali to je bilo pre desetak godina. To se u poslednje vreme, ne dešava, kaže Slezović.

Mi smo 26. januara, kada smo prenosili prvi protest uživo u Novom Pazaru, dobili par poziva od nepoznatih brojeva, ali i nama poznatih brojeva, kada su nam rekli da nam to ne treba, da smanjimo loptu, da će nam dovesti inspekciju, UKP, da će nam smanjiti budžetska sredstva koje dobijamo inače po konkursima, navodi Enes Radetinac.

Naši oglašivači su povremeno znali da trpe pritisak od strane predstavnika lokalne vlasti zato što se reklamiraju kod nas. Imali smo i takve situacije. Rijetki među njima su našli hrabrosti da kažu – proganjaju me ili proganjaju ti oglašivače, uradi nešto po tom pitanju. Većina je samo naprasno povlačila reklame sa naših medija. I te pritiske smo preživjeli, ističe Salahudin Fetić.

SLAPP tužbe

U izjavama sagovornika tužbe se opisuju kao instrument dugotrajnog pritiska i finansijskog iscrpljivanja redakcija — često nakon perioda otvorenih napada ili javnog targetiranja. Ishodi su različiti, ali je zajednički utisak da postupci troše vreme, novac i energiju redakcija i imaju za cilj da obeshrabre profesionalno obavljanje novinarskog posla.

To je trajalo četiri godine, završilo se pre godinu i po, posle svih maksimalnih rokova koji su istekli. Radilo se o tome da se taksista u Pazaru potukao sa mušterijom, koja je potom preminula. Krenuli smo u istragu – u policiji se iz izjava vidi da svi navode kako je tog taksistu angažovao tadašnji zamenik gradonačelnika, mi smo objavili da je to on. Usledila je hajka: njegov otac (advokat, tada koordinator SNS u Zaječarskom okrugu) zvao je mene i Nikolu, tražio da se tekst povuče, nudio „demanti“. Odgovorili smo da imamo policijske izjave – nema problema. Onda su sledile tužbe: jedna privatna za uvredu časti u Osnovnom sudu u Novom Pazaru, pa u Višem sudu i druga po Zakonu o informisanju koja je bila u Beogradu... Tokom godina, sve presude bile su u našu korist, iako se odugovlačilo, prebacivalo „od sudije do sudije“, žalbe... Skoro četiri godine. Poslednja tužba, za uvredu časti, koja je trebalo da bude potvrđena na višem sudu, zastarela je. Da ne bi oni platili troškove, država je na kraju platila sve troškove advokata, navodi Slezović.

8

Kako to izgleda u praksi, ako se zamerite vlastima, oni vas neće tužiti za konkretno to što ste im se zamjerili, nego će vam tražiti nešto... Reći ću Vam konkretno moj slučaj: u 2019, 2020, pa i 2021. mislim da je bilo 36 sudskih procesa od strane predstavnika stranke koja je na vlasti, dakle SDP, i od strane tih funkcionera. Imao sam tužbu od brata Rasima Ljajića, od gradonačelnika, od zamenika gradonačelnika, direktora javnih ustanova i preduzeća... Sve te tužbe podnošene su sinhronizovano i od jedno. I onda Vam oduzmu vrijeme jer se vi onda morate baviti suđenjima. 2019. pa i 2020. godine putovao sam na suđenja u Beograd najmanje jednom heftično. Naravno na kraju su sve popadale, jer su bile neargumentirane, navodi Fetić.

Finansiranje i poslovanje medija

U Sandžaku se poslovanje lokalnih redakcija oslanja na kombinaciju projektnog sufinansiranja, oglašavanja i posebnih programa (sezonskih ili tematskih), ali se na svakoj strani oseća politički i tržišni pritisak. Obrasci koje sagovornici opisuju uključuju „zavrtanje slavine“ kroz konkurse i povlačenje oglašivača, ad hoc potpore koje variraju iz godine u godinu, kao i nesigurnost planiranja koja otežava zadržavanje kadra i razvoj novih formata.

Usledile su sudske tužbe i „zavrtanje slavine“, gde god mogu - povlače vam se komitenti, ne daju vam sredstva na konkursima..., kaže Radetinac.

Dešavalo nam se da ljudi krenu da nas zovu i kažu skloni, molim te, reklamu, ne moraš da vraćaš pare, ali samo skloni reklamu, navodi Fetić.

Čak i kada sredstva stignu, iznos i kontinuitet su nepredvidivi, a rešenje je kratkotrajno.

Najveći izazov u poslovanju našeg medija jeste nesigurnost u finansiranju. Uvek se obezbede pare neke do možda kraja ove godine. a kako se počinje sledeća godina – znak pitanja, navodi Mileva Malešić.

Medijsko okruženje

Slika medijske scene u Sandžaku je slojevita: snažno prisustvo jedne lokalne televizije sa izdašnim javnim sredstvima, paralelno postojanje više manjih redakcija sa ograničenim resursima, te periodične napetosti na relaciji redakcije–institucije–publika. Sagovornici opisuju neravnomernu raspodelu javnog novca, različite uređivačke prakse i varijabilnu solidarnost među redakcijama.

Imamo RTV Novi Pazar koja je rekorder po visini novčanih sredstava koje je dobila na nivou lokalne samouprave i republike, rekorder je u državi, navodi Halilović.

9

Asocijacija nezavisnih elektronskih medija radi redovni monitoring dodele sredstava na konkursima za sufinansiranje medijskih projekata. Prilikom posete ANEM-a redakcijama lokalnih medija u Novom Pazaru, Saša Mirković je ukazao da je Novi Pazar već godinama unazad primer neprihvatljivog načina raspodele sredstava putem projektnog sufinansiranja.

Višegodišnje neskriveno favorizovanje RTV Novi Pazar od strane lokalne samouprave ugrožava opstanak i normalno funkcionisanje profesionalnih medija iz ovog grada što nije svrha projektnog sufinansiranja koje treba da štiti i promoviše javni interes u informisanju, istakao je Mirković.

Mislim da je solidarnost na jako dobrom nivou, navodi Fetić.

Kao važna tema vraća se i odnos donatora i lokalnih medija — potreba da se podrška kanališe direktno, uz manje posredovanja, kako bi resursi stigli do redakcija koje svakodnevno pokrivaju lokalne teme i nose teret javnog informisanja.

Mogu veliki mediji da budu koliko god veliki mediji, lokalni mediji igraju ključnu ulogu, i donatori treba direktno da komuniciraju sa lokalnim medijima jer bez lokalnih medija – ništa ne postoji, ističe Radetinac.

ZAKLJUČAK

Slika medija u Sandžaku pokazuje trajnu napetost između javnog interesa i mehanizama pritiska, koji su iz otvorenih napada prešli u suptilnije, ali podjednako snažne - ekonomske i pravne poluge moći. Bezbednost novinara ocenjena je „srednjom“ (prosek 3/5), ali se u iskazima dosledno ponavljaju pretnje, targetiranja i onlajn uznemiravanja, kao i povremeni incidenti na terenu. Iskustva sa institucijama su neujednačena: pojedine reakcije policije jesu brze, ali epilog često izostaje ili se svodi na rešenja van krivičnog postupka, dok dugotrajni procesi i apelacije stvaraju osećaj neefikasne zaštite. Istovremeno, pristup informacijama opisan je kao spor, formalan i često obesmišljen krajnjim rokovima, zbog čega se redakcije oslanjaju na mrežu izvora.

Politički pritisci najvidljiviji su kada utiču na ekonomiju medija: povlačenje oglašivača, nepredvidivi ishodi konkursnog sufinansiranja i „najave“ inspekcija pre zvaničnih odluka. Tužbe – uključujući i one koje sagovornici prepoznaju kao SLAPP – funkcionišu kao instrument iscrpljivanja: i kada se završe u korist redakcije, vreme i troškovi deluju obeshrabrujuće. Istovremeno, lokalne redakcije održavaju profesionalne standarde kroz „nepisana pravila“ rada na terenu, kaskadno obaveštavanje nakon incidenata i oprez u objavljivanju sadržaja koji može podići rizik. Saradnja sa strukovnim organizacijama pretežno je operativna i ad hoc. Medijsko okruženje karakterišu koncentracija javnih sredstava u pojedinim kućama, parcijalna transparentnost projektnih tokova i „operativna solidarnost“ među redakcijama u situacijama koje ne traže kompromis u uređivačkoj politici.

10

Ova publikacija objavljena je uz finansijsku pomoć Evropske unije, Norveške i Balkanskog fonda za demokratiju, projekta Nemačkog Maršalovog fonda SAD. Za njenu sadržinu isključivo je odgovorna Asocijacija nezavisnih elektronskih medija i ta sadržina nužno ne izražava zvanične stavove Evropske unije, vlade Norveške, Nemačkog Maršalovog fonda i Balkanskog fonda za demokratiju.